

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ “ผู้หญิงในสนามม้า” เป็นงานศึกษาถึงเรื่องราวชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิงกลุ่มเล็กๆ ในสังคมไทย ที่กล้าประพฤติตัวทำทายน่าขำขันสังคม ด้วยการก้าวออกมาจาก “พื้นที่ของตัวเอง” พื้นที่บ้านพื้นที่ส่วนตัวที่กำหนดบทบาทของผู้หญิงไว้กับภาระหน้าที่ในครัวเรือน โดยมีกรอบเรื่อง “ผู้หญิงดี” คอยควบคุมความประพฤติของผู้หญิงไว้โดยตลอด และเข้ามาปรากฏตัวใน “สนามม้า” พื้นที่ที่ถูกละเลยความหมายว่าเป็น “พื้นที่อโคจร” พื้นที่ที่เต็มไปด้วยอคติของปิตาธิปไตย การที่ผู้หญิงเข้าไปดำรงตนอยู่ในพื้นที่ที่มีคติในด้านตรงข้ามกับสิ่งที่ถูกปลูกฝัง อบรม ชัดเกลามาแล้ว ควรนำมาเป็นประเด็นตั้งคำถามถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า ในสนามม้ามีสิ่งใดเป็นพลังดึงดูดผู้หญิงให้ก้าวออกมาจากพื้นที่ของตัวเอง การศึกษาจึงมุ่งที่จะทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้หญิงที่เข้าไปเล่นพนันในสนามม้าต่อการให้ความหมายและความสำคัญของสนามม้าและการพนันจากมุมมองของผู้หญิง และพื้นที่สนามม้ามีบทบาทต่อการสร้างปรับเปลี่ยน รื้อถอนตัวตนของผู้หญิงหรือไม่อย่างไร เป็นด้านหลัก ผู้ศึกษามีได้มีจุดมุ่งหมายให้งานศึกษามีส่วนส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้าไปเล่นพนันในสนามม้าแต่อย่างใด

การศึกษาเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participation observation) เป็นวิธีการศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) ที่ใช้ในการเข้าไปศึกษาสังคมและวัฒนธรรมอื่นและผู้ศึกษาได้เพิ่มเติมการศึกษาวัฒนธรรมต่างชาติตามวิธีการแบบสตรีนิยม (feminist ethnography) ที่ได้รวมประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับนักพนันหญิงที่อยู่ในฐานะผู้ถูกศึกษาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ซึ่งตามหลักงานวิชาการที่ผ่านมาไม่เปิดโอกาสให้ข้อมูลส่วนนี้ปรากฏในงานวิจัย โดยประสบการณ์ที่ได้มีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจในตัวผู้ศึกษาเอง

สนามม้าราชตฤณมัยสมาคม ในความหมายตรงตัวว่า สมาคมสนามหญ้าของพระราชามีรูปแบบของกระบวนการก่อตั้งสนามม้าและเริ่มจัดการแข่งม้า เหมือนกับประเทศอังกฤษ ต้นแบบของวงการกีฬาแข่ง ที่ก่อตั้งโดยกลุ่มชนชั้นสูงในสังคม สนามม้าและกีฬาแข่งถูกสร้างมาเพื่อตอบสนองต่อการแสดงสถานะและรสนิยมทางชนชั้น

กีฬาแข่งและสนามหญ้าถูกสร้างภาพลักษณ์ให้ผูกติดอยู่กับชนชั้น คำจำกัดความว่า “กีฬาพระราช” เป็นเทคนิควิทยาการของพื้นที่ที่สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับสนามม้าและกีฬา

น้ำแข็งเพื่อป้องกันการล่องล้า/ล่องละเมิดจากกลุ่มสามัญชนและคนชั้นล่าง จนเมื่อต้องการแสวงหาผลกำไรตามระบบทุนนิยม จึงมีกระบวนการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของสนามม้าให้ห่างจากชนชั้นสูง และลดระดับสนามม้าและกีฬาแข่งลงมาอยู่ในระดับที่เหมาะสมกับสามัญชนและชนชั้นล่าง ด้วยวิธีการทำสนามม้าให้เป็นบ่อนการพนันที่ถูกกฎหมายขนาดใหญ่ โดยตราพระราชบัญญัติการพนันเพื่อจัดประเภทการพนันและกำหนดวันเวลาและสถานที่ที่ทำการแข่งชนม้า เข้ามารองรับในเรื่องการทำกรพนันให้ถูกกฎหมาย ส่วนทางด้านภาพลักษณ์มีการสร้างค่านิยมให้สนามม้าว่าเป็น “พื้นที่โคจร” ไม่เหมาะสมที่คนดีจะเข้ามา คนที่เข้ามาในสนามม้าคือคนไม่ดี คนเลว คนชั้นต่ำ

เมื่อสนามม้าถูกลดระดับให้มีระยะห่างจากชนชั้นสูงแล้ว ทำให้ภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ที่มีชนชั้นสูงเป็นผู้ปกป้องการล่องละเมิดลดคลายลง เทคนิควิทยาการของพื้นที่จึงต้องกำหนดผู้ปกป้องพื้นที่โดยใช้วิธีการแต่งตั้งสภานายก คณะกรรมการชุดต่าง ๆ เป็นทหารที่มียศตำแหน่งสูง เพื่อทำหน้าที่ป้องกันการล่องละเมิดต่อสนามม้าในด้านต่าง ๆ ส่วนการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยอันเป็นหน้าที่ของรัฐ ปัญหาของรัฐคือไม่สามารถออกกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมประชาชนได้ การใช้อำนาจของรัฐจึงต้องใช้ผ่านพื้นที่การควบคุมนักพนันจึงต้องกระทำผ่านการสร้างข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ในพื้นที่

เทคนิควิทยาการของพื้นที่ ทำการจัดแบ่งพื้นที่สนามม้าเป็นส่วนต่าง ๆ โดยเน้นประโยชน์ทางธุรกิจเป็นหลัก และทำสนามม้าให้เป็นพื้นที่ของผู้ชายด้วยการจัดพื้นที่ให้มีรูปแบบที่เน้นความเป็นสาธารณะ ไม่มีบรรยากาศของความสะกดสบาย ความมิดชิดเป็นส่วนตัวตามความหมายของการเป็นพื้นที่บ้าน/พื้นที่ของผู้หญิง การกีดกันผู้หญิงออกจากสนามม้า ทำให้ส่งผลต่อผู้หญิง 2 ประการ คือ ประการแรก การกีดกันผู้หญิงโดยสร้างข้อกำหนดให้กับสนามม้าว่าผู้ชายเข้าได้ ผู้หญิงไม่ควรเข้ามา มีความหมายถึงการตีความต่อไปว่า ผู้หญิงที่เข้ามาเป็นผู้หญิงไม่ดี โดยใช้ค่านิยมของสังคมมาเป็นกรอบกำหนด ทำให้ประการที่สอง ผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้าต้องรื้อถอนตัวตนที่ถูกประกอบสร้างมาจากพื้นที่บ้านให้เป็นผู้หญิงที่เรียบร้อย ซื่อสัตย์ ละเอียดอ่อน ไม่เชื่อมั่น และต้องปรับเปลี่ยนตัวตนให้มีความกล้า เชื่อมั่นในตัวเอง ก้าวร้าว หยาบกระด้าง เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในสนามม้าได้ ผลที่เกิดขึ้นทำให้เห็นถึงอำนาจของพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างปรับเปลี่ยน รื้อถอนตัวตนของผู้หญิง

การแบ่งโซนพื้นที่อัฒจันทร์ตามราคาบัตรและห้อง VIP โดยใช้วิธีเลือกทัศนียภาพของการดูม้าแข่งที่ดีที่สุดให้อยู่ในตำแหน่งตรงกับห้อง VIP อัฒจันทร์ชั้น 100 บาท อยู่ในบริเวณที่มีทัศนียภาพดีรองลงมา ส่วนอัฒจันทร์ชั้น 50 บาท มีทัศนียภาพที่แย่มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าสนามม้า

ยังคงสืบทอดอุดมการณ์เรื่องสถานะทางชนชั้น (class) และการจัดแบ่งโซนพื้นที่ในลักษณะนี้ยังเป็น การแบ่งแยก (partitioning) ผู้หญิงออกจากกันอีกด้วย เพื่อลดทอนความเป็นเอกภาพของ ผู้หญิงให้อ่อนแรงลง ขาดพลังในการรวมกลุ่ม

นอกจากเทคนิควิทยาการของพื้นที่ที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวกับข้อ บัญญัติในสนามม้า เรื่องการกำหนดอายุบุคคลที่เข้ามาเล่นพนันในสนามม้า การกำหนดวันแข่ง ค่า บัตรผ่านประตู ค่าแทงม้า การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ต้องสวมรองเท้าหุ้มส้น รวมไปถึงการห้าม เล่นโต๊ะเตี๊ยน เป็นการที่รัฐได้ใช้อำนาจเข้ามาควบคุมคนในสังคม โดยการสร้างข้อกำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ ผ่านพื้นที่

ผลการศึกษาเรื่องพื้นที่หลายประการดังที่ได้กล่าวมาทำให้เห็นว่า สนามม้ามี สาระสำคัญในฐานะพื้นที่พิเศษ ที่ตั้งอยู่ในวงแวดล้อมของชุมชน สถานศึกษา โรงพยาบาล วัด ทำเนียบรัฐบาล และพระราชวัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งกับสนามม้าเอง แต่ในความเป็นจริง ถ้ามีความขัดแย้งระหว่างพื้นที่ในชุมชนอย่างสุดขีดเช่นนี้ พื้นที่ที่แปลกแยกและสร้างมีแนวโน้มที่ จะสร้างปัญหาให้กับชุมชน จะต้องถูกต่อต้านจนอยู่ไม่ได้ ต้องหยุดดำเนินการหรือย้ายออกไปอยู่ที่ อื่น ทำให้เกิดข้อสรุปว่าสนามม้าในฐานะที่เป็นแหล่งการพนันขนาดใหญ่เหมือนที่เห็นในปัจจุบัน มีกระบวนการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนที่ทำให้สนามม้าดำรงอยู่จนถึงทุกวันนี้

การเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้หญิงที่เข้าไปเล่นพนันในสนามม้า พบว่าผู้หญิงส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยกลางคนถึงวัยผู้สูงอายุ และเข้ามาในสนามม้าด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน แบ่ง ออกเป็น 3 กลุ่มคือ ผู้หญิงที่เป็นผู้ติดตามผู้ชายเข้ามาเล่นการพนัน ผู้หญิงที่เข้ามาทำงาน และ ผู้หญิงที่เข้ามาเล่นการพนันหรือนักพนันหญิง

ผู้หญิงที่เป็นผู้ติดตามผู้ชายเข้ามาเล่นการพนัน ส่วนใหญ่ติดตามสามี หรือคู่รักที่เข้า มาเล่นพนัน มีทั้งที่นั่งรอเพียงอย่างเดียว และที่ร่วมเล่นพนันม้าไปกับสามีด้วยซึ่งรวมถึงการ ปราบนิตินิติสามีไปพร้อมกัน ผู้หญิงที่เป็นผู้ติดตามมีความสัมพันธ์กับสามีอยู่ในขั้นดี ไม่ทะเลาะเบาะ แฉงด้วยเรื่องม้าแข่ง

ผู้หญิงที่เข้ามาทำงาน เป็นเด็กสาวที่เข้ามาเป็นเด็กเดินตัวโต๊ะเตี๊ยน และเด็กสาว ชายเบียร์ ในพื้นที่ของผู้ชายเด็กสาวถูกมองเป็นวัตถุทางเพศ และนำความเป็นผู้หญิงมาเป็นกลไก เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า เด็กสาวจากธุรกิจต้องใช้ความสวยความสาวเป็นจุดขายเพื่อ แลกเปลี่ยนกับการขายสินค้า ขณะเดียวกันก็ต้องคอยระวังตัวจากการถูกคุกคามทางเพศ

นักพนันหญิงส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยกลางคนจนถึงสูงอายุ ซึ่งเป็นช่วงวัยเดียวกันกับ กลุ่มนักพนันชาย ที่เข้ามาเล่นการพนันพร้อม ๆ กันตั้งแต่ยังอยู่ในวัยหนุ่มสาวและดำเนินมาจนถึง

ช่วงปลายของชีวิตและเริ่มต้นเข้าสนามม้าจากการเป็นผู้ติดตามผู้ชายเข้ามาในสนามม้า แล้วมีการเรียนรู้วิธีการเล่นพนันม้าแข่งจากผู้ชาย ส่วนหนึ่งยังคงเข้ามาเล่นพนันในสนามม้าด้วยกัน บางส่วนหย่าขาดหรือเลิกรักกับสามี แล้วตัดสินใจเข้าสนามม้าอีกครั้งตามความจำเป็นของสถานการณ์

เมื่อผู้หญิงเดินฝากำแพงค่านิยมเข้ามาในสนามม้า ถือได้ว่าผู้หญิงได้ทำการต่อต้านขัดขืนต่อกรอบค่านิยมของสังคม ต่อค่านิยมความหมาย “ผู้หญิงไม่ดี” อย่างสมบูรณ์แล้ว ในสนามม้าผู้หญิงต้องเจอกับการจัดพื้นที่ที่มีหลักการกีดกัน (exclusion) ผู้หญิงออกจากพื้นที่โดยวิธีการจัดวางส่วนต่าง ๆ ในสนามม้าโดยไม่มีขอบเขตกั้นพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้หญิง การไม่มีเส้นแบ่งพื้นที่ดังกล่าวทำให้เกิดเส้นแบ่งขึ้นมาเส้นหนึ่งกีดกันผู้หญิงออกจากสนามม้ารวมถึงการจัดแบ่งโซนพื้นที่ที่มีนัยถึงการแบ่งแยกผู้หญิงออกจากกัน ดังที่กล่าวรายละเอียดไว้แล้วข้างต้นในเรื่องวิทยาการของพื้นที่

ส่วนทัศนคติของผู้ชายในสนามม้าทั้งในส่วนที่เป็นนักพนันเหมือนกัน และบุคคลที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสนามม้า ล้วนแล้วแต่มองผู้หญิงในด้านลบทั้งสิ้น ภาพของผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้า ได้ถูกสรุปว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” หรือ “ผู้หญิงไม่ธรรมดา” จากคำพูดที่ว่า “คนดี ๆ ไม่กล้าเข้ามาหรอก” และ “คนธรรมดา คนทำงานไม่มีใครกล้ามาเล่นหรอก”

นอกจากนี้นักพนันชาย ยังได้ทำการจัดประเภทผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้า ว่าเป็นผู้หญิงที่เข้ามาอยู่กับแฟนหรือสามี ผู้หญิงที่มาคนเดียว ผู้หญิงทำงานกลางคืน หมอนวด ผู้หญิงที่เข้ามาจับผู้ชายที่มีเงินและผู้หญิงที่เล่นพนันจนหมดตัวจนต้องเอาตัวเข้าแลกกับเงิน การจัดประเภทผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้าเป็นไปตามหลักการแยกย่อย (partitioning) ที่ทำให้เกิดระดับความแตกต่างของผู้หญิง โดยมีเป้าหมายเพื่อความสะดวกในการควบคุมสอดส่อง ในที่นี้ผู้หญิงที่เข้ามาอยู่กับแฟนหรือสามีจะได้รับการยกเว้น เพราะผู้หญิงกลุ่มนี้มีผู้ชายควบคุมมา ซึ่งมีนัยถึงผู้หญิงต้องดูแลตนเองต้องให้ผู้ชายปกป้องจึงจะได้รับการยอมรับ ซึ่งผู้หญิงลักษณะนี้จะไม่อันตรายสำหรับผู้ชาย ส่วนผู้หญิงประเภทอื่นๆ มีความอันตรายต่อผู้ชายทั้งสิ้นต้องระมัดระวังและจับตามองเป็นพิเศษ

บรรดาเส้นแบ่งพื้นที่ตามหลักเทคนิควิทยาการของพื้นที่ นอกจากจะทำหน้าที่กีดกันผู้หญิงออกจากพื้นที่และทำการแยกย่อยผู้หญิงออกเป็นประเภทเพื่อจัดการควบคุมแล้ว เส้นแบ่งเหล่านี้ยังส่งผลต่อผู้หญิงต้องรื้อถอนตัวตนที่ถูกประกอบสร้างมาจากพื้นที่บ้าน ที่ขัดเกลามาให้เป็นผู้หญิงที่สุภาพเรียบร้อย ประหม่า เคอะเขิน ซื่ออายุ ชาติความมั่นใจ อ่อนโยน หวาดกลัว เป็นกระบวนการถอดความเป็นผู้หญิงทิ้งไป (กาญจนา แก้วเทพ, 2544, น. 115) ผู้หญิงปรับเปลี่ยนตัวตนใหม่ให้เป็นที่ยอมรับเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสนามม้าและกลุ่มนักพนันในชุมชน โดยเอาตัวตนแบบผู้ชายมาใช้ คือ ต้องเป็นผู้หญิงที่พูดจาเฝงฝาง ตรงไปตรงมา กล้าได้กล้าเสีย ตลอดจน

เอาค่านิยมอุดมการณ์และโลกทัศน์แบบผู้ชายมาใช้ เช่น ใจนักเลงเหมือนผู้ชาย ไม่มีความเมตตาเหมือนผู้ชาย ฉลาดแกมโกงเหมือนผู้ชาย รุนแรงเหมือนผู้ชาย

สนามม้าในฐานะที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของนักพนันที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างตัวตนของนักพนัน เพราะขณะที่อยู่ในสถานการณ์เสี่ยงได้เสี่ยงเสียของการเล่นการพนัน นักพนันจะแสดง “ตัวตน” ที่แท้จริงออกมา ในกรณีของผู้หญิงที่มีชีวิตที่ซ้ำซากจำเจกับภาระหน้าที่ในบ้านไม่เคยออกไปทำกิจกรรมในลักษณะที่แสดงการกระทำ (action) การได้เล่นพนันในสนามม้า ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงออกถึง “ตัวตน” ที่แท้จริงที่ไม่เคยมีโอกาสแสดงมาก่อน ถือว่าตัวตนของผู้หญิงได้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ ภายใต้อิทธิพลของการพนันและสนามม้า

สำหรับผู้หญิงที่เข้ามาเล่นพนันในสนามม้า มีความแตกต่างหลากหลายในวิถีชีวิตและประสบการณ์ การก้าวเข้ามาในสนามม้าทำให้พวกเขาได้รับการนิยามความหมายไปต่างๆ นานา ขณะที่พวกเขาก็ได้เข้ามาปรับเปลี่ยนความหมายของการเข้ามาเล่นการพนันในสนามม้าเช่นเดียวกัน สนามม้าไม่ได้มีความหมายว่าเป็นสถานที่สำหรับการเล่นพนันเท่านั้น การพนันสำหรับผู้หญิงบางคนมีความหมายถึงอาหารของลูกเล็กๆ ถึง 5 คน สนามม้าเปรียบเหมือนห้องครัวของบ้าน ทว่าสนามม้าสำหรับผู้หญิงอีกคนหนึ่งกลับกลายเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำในอดีต แต่กับผู้หญิงที่พร้อมจะเป็นทุกอย่างเท่าที่สนามม้าจะเปิดโอกาสให้ เธอเรียนรู้ชีวิตในสนามม้าและประกอบสร้างตัวตนนักพนันที่กล้าได้กล้าเสียในสนามม้า เพื่อรอโอกาสที่เปิดให้เธอได้ยกระดับขึ้นเป็นเจ้ามือโตติดเถื่อนที่ทำการต่อต้าน ชัดขึ้นต่ออำนาจในสนามม้า

งานศึกษาผู้หญิงในสนามม้าได้แสดงให้เห็นว่าการที่ผู้หญิงก้าวเข้าไปในพื้นที่ผู้ชายเพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่ในการแสดงตัวตนที่แท้จริงออกมา และผู้หญิงยังต้องสวมบทบาทบางอย่างของผู้ชายเพื่อเข้าไปสู่อำนาจและเพื่อจะได้แสดงบทบาทเหนือผู้ชาย

ภาคปฏิบัติการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสนามม้า ที่เกิดจากการปฏิบัติการณ์ของนักพนันได้เข้าไปเล่นพนันในสนามม้า ที่เข้าไปแทนที่/สวมรอย ยืนยัน สงสัยท้าทาย กฎระเบียบของสนามม้า และแก้ไขเปลี่ยนแปลงความหมายของสนามม้าที่ดำรงอยู่ รวมทั้งการให้ความหมายระหว่างนักพนันด้วยกันเอง ในส่วนของภาคปฏิบัติการณ์ของพื้นที่ ที่มีเทคนิควิทยาการของพื้นที่ที่ใช้อำนาจทางสังคมในการเข้าไปสร้าง ผลิต และจัดการพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ เราจึงเห็นการเมืองของพื้นที่ที่เกิดขึ้นในสนามม้า ที่มีการต่อสู้ช่วงชิงการนำในการนิยามความหมายในพื้นที่สนามม้า

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างพื้นที่กับมนุษย์ พื้นที่ที่เกิดจากการผลิตสร้างของมนุษย์และมนุษย์ได้สร้างพื้นที่ให้มีอำนาจ พื้นที่ที่ได้ใช้อำนาจต่อมนุษย์

มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ทำให้เข้าใจความสำคัญของพื้นที่ และเกิดมุมมองใหม่ต่อพื้นที่ที่แวดล้อมอยู่รอบตัวที่ต้องพิจารณาให้มากขึ้น และคาดหวังว่างานวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะจุดประกายในการศึกษาพื้นที่อื่นๆ อีกต่อไปในอนาคต ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่ายังมีพื้นที่อีกหลายแห่งที่ยังชุกชอนอยู่ในสังคม รอการเข้าไปศึกษาหาความหมายถึงสิ่งที่ดำรงอยู่ในพื้นที่นั้นๆ

สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้รับจากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ประสบการณ์ระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนามในสนามมา เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับนักพืชนหึ่ง เป็นเรื่องราวที่เต็มไปด้วยการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มีอารมณ์ความรู้สึกผูกพันและห่างเหินเท่าที่ความเป็นผู้หึ่งจะมีให้แก่กัน บางช่วงบางตอนที่ผู้ศึกษาไม่ได้นำเสนอในวิทยานิพนธ์ก็ยิ่งกว่าละครน้ำเน่า ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้ศึกษาเกิดการย้อนทบทวนตัวเอง และเกิดการตระหนักต่อบทบาทของการเป็นผู้ศึกษาในการเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมของคนอื่นว่าข้อมูลความรู้ที่ได้รับบางส่วนนั้นไม่ได้เกิดจากการที่เราแนะนำตัวว่าเป็นผู้ศึกษา แต่ได้รับจากการที่นักพืชนเจ้าของพื้นที่ให้คำนิยามว่าเราเป็นใคร ดังนั้นตัวตนของผู้ศึกษาควรจะมีที่เล็กที่สุดในพื้นที่ศึกษานั้น